

    İslam Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hükümler   Prof. Dr. Saffet KÖSE*   “Ey insanlar! Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem’in çocuklarınızınız. Âdem ise topraktandır. Dikkat edin Arabın kendi dışındaki bir ırka, onların da Arab’a; beyazın/zenciye, zencinin de beyaza Allah’ın emir ve yasaklarına saygı derecesi dışında bir üstünlüğü yoktur.”   Şeref “İnsan Olmaktır (Âdemiyet)” Kur’an-ı Kerim, “Biz Âdemoğlunu şerefli / onurlu bir varlık kıldık” ayetinde[1] açlkça görüldüğü üzere, insanın şerefli/onurlu bir varlık olarak yaratıldığına güçü bir vurguda bulunur. Kelime olarak “insan” yerine özellikle insanlığın ilk atası Hz. Âdem’e bağlı bir onur vurgusunda bulunulması, ilke olarak onur sıfatının aynı anne-babanın (Âdem-Havva) çocuğu olmaktan doğduğuna çok güçlü bir işaret vardır. Buna göre şeref Âdemiyet’tir/insanlık’tır. Hz. Peygamber (s.a.s.), Veda Hutbesinde, bu sonuca işaret ederek şöyile buyurmuştur: “Ey insanlar! Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem’in çocuklarınızınız. Âdem ise topraktandır. Dikkat edin Arab’ın kendi dışındaki bir ırka, onların da Arab’a; beyazın/zenciye, zencinin de beyaza Allah’ın emir ve yasaklarına saygı derecesi dışında bir üstünlüğü yoktur.”[2] Hucurât suresinin 13. ayetinde de aynı husus ifade edilmektedir. Kur’an-ı Kerim ile onun uygulaması mahiyetindeki Sünnet, insanı onurlandıran bazı hususlara da dikkat çeker. Mesela Kur’an-ı Kerim, ‘insanı iki eliyle yarattığı’, ‘ruhundan üflediği’, ‘böyile bir varlığa meleklerinden secde etmesini istediği ve İblis’in direnmesi sebebiyle de bu yüzden İlahi rahmetten kovulduğu’,[3] ‘insanı yeryüzünde halîfe kıldıği’[4] şeklindeki ayetleriyle Allah Teala’nın insanın yaratılışına gösterdiği özene ve onun şerefine[5] işaret eder. Kainatın insanın emrine verilmiş olması da[6] bu şerefin işaretidir. Hz. Peygamberin hadislerinden[7] anlaşıldığı üzere onura sahip olma bakımından insanın dirisi ile ölüsü arasında herhangi bir fark yoktur, ölüsü de dirisi gibi saygındır.[8] Bunun için olmalı ki, Hz. Peygamber (s.a.s.), Bedir Gazvesi’nde öldürülmüş olan müşriklerin kabir kazılarak defnedilmesini emretmiş, ölülere her türlü insanlık dışı muameleyi yasaklamıştır.[9] Kur’an-ı Kerim, kişilik haklarına büyük önem vermiş, Hz. Peygamber (s.a.s.), ümmetini bu yönde eğitmiş, İslam hukukçuları da bu iki kaynak doğrultusunda zengin bir içtihatlar külliyatı oluşturmuştur. Bu bağlamda, insanın şeref ve haysiyetiyle oynamak, insan ruhu üzerinde derin izler bırakan tahribata sebep olduğu için kul hakkının en ağırı olarak kabul edilmiş ve büyük günahlar içinde sayılmıştır. İslam toplumlarında bu tür hak ihlalleri ahlaki bakımından ayıp sayılmış, hukuki düzenlemelerde de ağır suç kapsamında değerlendirilmiştir.   1-   Âdemiyet Şerefinin Pratik Hayattaki Bazı Sonuçlari İnsanın, insanlık şerefinden aldığı ve kendisinden ayrılmaz bir parça teşkil eden maddi-manevi dünyasını ilgilendiren hakları, dokunulmaz karakter taşır ve saygıyı gerektirir. Genel insanlık onuru, onun temel haklarına, Allah’ın her insanı “kendisine özel yaratmasıyla”[10] şerefleştirmesi de bireysel özellik ve yeteneklerine saygıyı zorunlu kılar. Öncelikle insan kendi “insanlık onuru”nu kendisi korumalıdır. Saygı isteyen öncelikle kendisine saygılı olmalıdır. Bunu sağlayan da genellikle iki şeydir. Birincisi, insanın kendisini yönetebilmesi, “aşağıların

aşağısına" iten suuml;flicirc; arzuların esaretinden korumasıdır.[\[11\]](#) Allah Teala, nefsin teslim olarak hayvanlardan bile aşağıya duşen, insan onurunu ayaklar altına alan insanı kınamıştır.[\[12\]](#) İkincisi de insanın kendisine yakışan işler yapmasıdır. Bunun da iki yǒuml;nuuml; vardır. Birincisi, yapılan iş, insanın şerefine yakışanlardan olmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.), Allah’ın onur verici işlerle uğraşmayı sevdiğini, şerefine yakışmayan işlerle meşgul olmaktan ise hoşlanmadığını[\[13\]](#) bildirmiştir. İkincisi de kabiliyetini gerçekleştirecek alanlarda faaliyette bulunmasıdır. Her insanın farklı bir alanda kabiliyeti söz konusudur.[\[14\]](#) Kişisel olarak saygınlık kazandıran başarının itici guuml;cuuml;, o doğrultuda çalışmakla sağlanabilir. Kişisel yetiler, Allah’ın insanlığa bir armağanıdır. Diğer insanların bu guuml;ce ihtiyacı vardır ve toplum bunu oluşturmakla yuuml;kuuml;mluuml;duuml;r. Bu ortamı bulduğu hacirc;de yeteneklerini geliştirmeyen saygıyı haketmez. Böyle insanlar, ailesine ve topluma yuuml;k olur. Ailesi ve toplum içinde onurlarını koruyamazlar. Her kabiliyet potansiyel bir guuml;çtuuml;r. Onu işletmemek, başkalarından geçinmek, dilenmek, bizzat insanın kendi kendisine saygısızlığıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.), hadislerinde, dilenciliği yuuml;zsuuml;zluuml;k ve onursuzluk olarak nitelemiş,[\[15\]](#) el emeğini ve çalışmayı övmuuml;ştuuml;r.[\[16\]](#) Dilencilik, ‘asalaklık’[;], ‘başkalarının sırtından geçinme’[;] demektir ki şu hadiste de belirtildiği zere insanın muuml;kerrem sıfatını/şerefini[\[17\]](#) ayaklar altına alan bir tutumdur: “Sizden birinizin dağa giderek bir arkalık odunu yuuml;kle尼ip satarak ihtiyacını karşılamasıyla şerefini kurtarması -verilir veya verilmez ayrı bir şey ama- insanlardan istemekten daha hayırlıdır.”[\[18\]](#) Hz. Peygamber (s.a.s.), kendisine gelerek bir şeyler isteyen Ensar’[;]dan bir zatin basit bir-iki eşyasını satarak bir balta alıp kendisine vermiş, dağdan odun kesip satmasını istemiş ve adamın on beş guuml;n sonra kazandığı on dirhemle gelmesi zerine ona şu uyarıyı yapmıştır: ‘İşte bu, kıyamet guuml;nü dilencilik lekesi ile Allah’ın huzuruna çikmandan hayırlıdır. Dilencilik ancak üç kişi için duuml;şuuml;nülebilir: Fakr u zaruret içinde bulunan, ağır borç yuuml;kuuml; altında ezilmiş gariban, ızdırap verici kan bedeli (diyet) ödemek durumunda kalan.’[\[19\]](#) İslam hukuku açisinden çalışmaya guuml;cuuml; yeten birisinin çalışması farzdır,[\[20\]](#) dilenmesi helal değildir.[\[21\]](#) Çünkuuml; dilenmek, sadece duuml;nyada değil, ahirette de insan onurunu ayaklar altına alan bir yuuml;zsuuml;zluuml;ktuuml;r.[\[22\]](#) Hz. Ömer, çalışmanın derece bakımından cihaddan üstuuml;n olduğu kanaatindedir.[\[23\]](#) Ebu Hanife’[;]nin ögrencilerinden Hasan b. Ziyacirc;d, yolculuk esnasında suyu ve parası olmayan kişinin isteme zilletine katlanmaktadır, arkadaşından su istemeyip teyemmüm ile namazını kılmamasını caiz gǒuml;rür. Ramazan bayramının hemen öncesinde fitir sadakasının meşru kılınmasının sebebi, imkacirc;nı yerinde olmayan insanların hiç değilse bayram sırasında kalplerinin yoklukla meşgul olmasının önlenmesi, sıkıntılarının giderilmesi, böylece bir nebze de olsa ihtiyaç<çları> karşılanmış olarak bayram coşkusuna, neşesine, sevincine katılmalarının sağlanmasıdır. Çünkuuml; bir toplumda bazılarının bayram ederken, diğer bazısının ihtiyaç<çinde> kıvraması, bu coşkuya ortak olamaması, fakirin hem toplum, hem de ailesi nezdinde mahcubiyet duyması, bayrama ve toplumsal ilişkilere leke duuml;şuuml;ren, onur kırıcı bir hacirc;ldır. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s.): Buguuml;n fakir-fukarayı dilenmeye/istemeye/kapı kapı dolaşmaya muhtaç etmeyin buyurmuştur.[\[24\]](#) İnsanlık onurunun pratikteki sonuçlarından birisi de şudur: İnsanın kendi iradesi dışında oluşan yaratılış gerçekliğine bağlı özelliğlerine ve aidiyetlerine dayalı bir hiyerarşi belirlenemez, buna bağlı bir statuuml; edinilemez; bu tuuml;r farklılıklar ayrıcalık sağlayan bir üstuuml;nluuml;k, övuuml;nç vasıtası ya da rencide edici bir aşağılanma sebebi olarak gǒuml;rülemez; yarışmalara konu edilemez; ön yargı/peşin fikrlilik

oluşturamaz; prestij aracı olarak kullanılamaz. İnsanı farklılaştırın, ona kıymet kazandıran, fitrat değerleriyle ne kadar uyumlu hareket etmiş olduğu ile doğru orantılıdır.[\[25\]](#) Hz. Peygamber (s.a.s.), Bilal’ı “siyah kadının oğlu” hitabıyla inciten bir arkadaşına sert tepki vermiş ve insanın değerini belirleyenin iyi işlerde bulunmak olduğunu söyilemiştir.[\[26\]](#) Konuya ilgili benzer bir olay da şöyedir: Ebu Hüreyre’den nakledildiğine göre siyah tenli bir kadın (Ümmü Mihcen), mescidi süpürüyordu. (Bir gün) Rasulullah (s.a.s.) onu görememiş ve kendisini sormuştı. Oysa sahabе, onu çok fazla önemsemekleri için öldüğünü Hz. Peygamber (s.a.s.)’e haber verip kendisini rahatsız etmek istememişler, götürüp cenazesini defnetmişlerdi. Bunu duyan Rasulullah (s.a.s.): “Bana haber vermeli değil miydiniz?” diye serzenişte bulundu ve onun kabrini kendisine göstermelerini istedi, gidip kabrinin üzerinde cenaze nama­zını kıldı.[\[27\]](#) İnsanlık aslî sıfattır, ortak noktadır, bütün dünyevi farklılıklar, mesela başarı, zenginlik gibi diğer vasıflar arızîdir, sonradan kazanılan bir özelliğe sahiptir. Bu tür farklılıklar, sosyal ilişkilerin ölçüsü olarak belirlenmemeli, ast-üst ilişkisi şeklinde bir hiyerarşiye sebep olmamalıdır. Çünkü Halife ile sade vatandaş, efendi ile kölesi önce kardeşir. Eğer mümin ise din kardeşi, değilse insan kardeşidir. Aynı anne-babanın çocukları olma şerefini taşıyan insanlar “insan olarak kardeşirler”, bu yönüyle tek bir ailinin üyesidirler ve her biri diğerinin insanlık onurunu korumasına yardımcı olmakla yüküml;mlüdür. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in: “Bütün insanlar Allah’ı in ailesidir. Allah katında en sevimli olanlar insanlara en güzel davranıştır/ en faydalı olandır”[\[28\]](#) hadisi, bu kardeşliğe vurguda bulunması ve işlevsellliğini de iyiliği merkeze alan ilişkiler şeklinde göstermesi önemlidir. Buna göre aynı anne-babadan doğmanın getirdiği onurun taçlandığı bir olgu olarak insan kardeşliğinden doğan bir hukuk vardır.[\[29\]](#) Bunun gözetilmemesi, ihmal edilmesi, insanlık onurunu rencide edici bir tutumdur. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in ikili ilişkilerde aidiyetlerle ilgili herhangi bir ayrima gitmeden, insanın onurlu varlık oluşunu esas alarak hareket ettiğine dair önemli örnekler vardır. Mesela Hz. Peygamber (s.a.s.), 627 yılında, kendisine ve Müslümanlara her türlü eziyeti yapmış olan Mekkeli müşriklerin kitlik çekiklerini öğrenir öğrenmez fakirlerine dağıtılmak üzere Mekkelilerin liderleri Ebu Süfyan ve Safvan b. Ümeyye’nin emrine 500 dinar para gönđermiştir.[\[30\]](#) Yine, kitlik çeken Mekke’de müşriklerin lideri konumunda bulunan Ebu Süfyan’a hediye olarak yüklü miktarda acve hurması gönđermiştir.[\[31\]](#) Bir Yahudi ailesine düzenli olarak mali yardımدا bulunmuştur ki O’ nun vefatından sonra da onlar bundan yararlanmaya devam etmişlerdir. [\[32\]](#) Mekkeli müşriklerin Müslüman olduktan sonra onur kırıcı muameleye tabi tutukları Yemame kabilesinin reisi Sümame b. Üsal’in, kitlik çeken Mekke’ye hububat sevkyatını durdurması üzerine Mekkeli müşriklerin olayın çözümü için yardım istediği Hz. Peygamber (s.a.s.), Sümame’ye yazdığı bir mektupla, erzak ve temel ihtiyaçç maddelerinin yeniden sevkyatının başlamasını sağlamıştır.[\[33\]](#) Yaratılış gerçekliğine bağlı olan farklı özellik ya da aidiyetlerin oluşturacağı çalışma risklerine karşı insanlık onurunu koruyucu uluslararası teşkilatların kurulması zorunluluğu vardır.[\[34\]](#) Hz. Peygamber (s.a.s.)’in ilahi vahye muhatap olmadan epey süre önce zulme uğrayan güçsüz ve zayıfların haklarını koruma amacıyla kurulan hilfü’l-fudûl sözleşmesinde yer olması ve bu komitede aktif olarak örev yapması, onun zulme karşı tavrını österen önemli bir örnektir. Bu anlaşma metninde yer alan şu ifadeler, fitratın

haksızlığa isyanıdır: <“Allah'a andolsun ki Mekke şehrinde birine haksızlık ve zulüm yapıldığı zaman hepimiz, o kimse ister iyi olsun ister kötü olsun, ister bizden birisi, isterse yabancı olsun, kendisine hakkı verilinceye kadar tek bir el gibi hareket edeceğiz.”>^[35] Hz. Peygamber (s.a.s.)’ın, nümlübümüvvet gümreviyle şeref lendikten sonra da yine bümyle bir kuruma davet edilmesi hümürlinde tereddütleriz icabet edeceğini bildirmesi^[36], insanlığa bir mesajdır. Hiççedil; degilse Mümüslimler manlar kendi aralarındaki ihlallerde onur mümlücadelesi veren insanların yanında yer alacak teşkilatlar oluşturmalıdır.^[37] İslam dünyasının bugümünnüküm durumu gümz öne getirilecek olursa, bunun ne kadar acil bir ihtiyaçtır. Olduğu gümz ölecektir. İnsan, irade ve akıl sahibi bir varlık olarak başkasını doğrudan ilgilendirmeyen bireysel tercihlerinden kendisi sorumludur, diğer insanların ona saygı duyması gereklidir. Bu bir tercih veya kabul olabileceği gibi bir aidiyet de olabilir.^[38] İnsan, yaratılış gerçeklige (fitrat) bağlı olarak belli ölçde çevrenin de etkisiyle uygun bulduğu bir topluluğa ilgi duyar, kendisini ona ait hisseder. Bu bir din, mezhep, tarikat gibi manevi alanı dümüzenleyen kurumlar olabileceği gibi vakıf, parti, dernek, kulüp vs. şeklinde sosyal içerikli örgümütlər de olabilir. Bu durum tabiidir ve tutuculuk, taassup olmadıkça herkesin diğerinin tercihini tabii karşılaması, bu yönəki kabullere saygı duyması gereklidir. Belli şartlarda tercihlerin tartışılmaması doğaldır. Bu da insan olmanın bir gereğidir. Ancak tercihlerle ilgili tartışmalarda fiziki ya da psikolojik şiddette başvurma, İslam’ın temel kaynakları tarafından tasvip edilmemiştir. Aksi bir durum çatışma sebebidir.^[39] 2-   İslam Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hümümləmlər İslam hukukunun farklı alanlarında insan onuru merkeze alınarak geliştirilmiş birçok hümümləm vardır. Bunların tamamını ele almak bir tezi gerektirir. Biz seccedil;mecı bir usulle dikkat çekici olan ve İslam hukukçularının insan onuruna bakışı konusunda bir fikir verecek kadar bazı örnekler yer vereceğiz. Onurlu bir varlık olarak insanın şahsiyetinin rencide edilmesi, onur kırcı davranışlara maruz bırakılması, tarihî süreç içerisinde en fazla gümülen eylemlerdendir. Özellikle savaşlar, bu türden kötülüklerle doludur. Mesela Sebe Melikesi Belkıs, Hz. Süleyman’ın hakrine davet eden mektubunu aldıktan sonra halkıyla istişaresi sırasında kavmin ileri gelenlerinin: “Biz çok iyi savaşçilarız, çok gümüçlüyüz, emrindeyiz” dediklerinde Belkıs’ın cevaben, “Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı tarumar ederler ve halkın şereflisi/onurlu kişilerini iki paralık ederek ayağa düşürürler. Onların yapacağı da budur.”^[40] şeklindeki sözlerinden de anlaşıldığı kadariyla, özellikle savaşlarda insan onuruya oynamak bir gelenek hümürciliini almıştır. Uluslararası çabalara rağmen bu hisler hümürcilâ kontroll edilebilmiş değildir. Mesela II. Dünya Savaşı sırasında milyonlarca kadın tecavüze uğramıştır.^[41] Özellikle Mümüslimler manlarla yapılan savaşlarda karşı tarafın Mümüslimlerin ırz ve namuslarına saldırması, tecavüzde bulunmaları, Mümüslimler manlar açisinden çok daha incitici, onur kırcı bir özellik taşıdığı için başvurulan bir yol olagelmiştir. 1992 yılında Bosna savaşında Sırpların tecavüzüne uğrayan 40.000’i aşkın Mümüslim manlarına yapılan bu muamelenin, Mümüslimler man dünya üzerindeki onur kırcı etkisi hümürcilâ devam etmektedir.^[42] Hz. Peygamber (s.a.s.), savaş ve savaş dışında da bütün şekilleriyle işkenceyi yasaklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.), Allah’ın bir kudsî hadiste: “kullarıma işkence etmeyin” buyurduğunu insanlara ulaştırmış;^[43] aynı doğrultuda bizzat kendisi de “Allah’ın can verdiği hümürcilâ bir varlığa işkence etmeyin”^[44] hadisiyle genel tavrını belirlemiş; bümyle ihtimallerin bulunabileceği özel durumlarda

da hassasiyetinin bir gereği olarak “işkence yapmayın” şeklinde uyarıarda bulunmuştur.^[45] Mesela savaşa ya da asayiş iğneleme in günde askerler birliklere verdiği talimattan birisi:^[46] “Allah’ın can verdiği bir varlığa asla işkence yapmayın”;^[47] şeklindeki uyarısı olmuş, inançlarından dolayı bilmek yararlıdır; kışkencelere maruz kalan ilk nem Mümenevlilerinin manlarının ele geçirmek irdikleri en azgın şamanlarına bile işkence izni vermemiştir. Söz gelimi, etkili hitabeti ve şiirleriyle Mümenevlilerin manları aşağılayan, kavmini tahrik eden Kureyş;^[48] in solum; zcuum;suum; Suum;heyl b. Amr;^[49] in bu guum;cuum;nuum; kırmak ıccedil;in Hz. Ömer;^[50] in ön dışlarını solum;kme teklifini Hz. Peygamber, “Ben işkence yapamam, yoksa Allah da bana işkence yapar”^[51] dierek reddetmiştir.

^[48] Maddi ve manevi anlamda eziyet verici, kuum;çük duum;şuum;ruum;cuum;, incitici özelliğiyle onur kırcı bir eylem olan ve insanlık tarihinin derinliklerine kadar giden, guum;nuum;muum;zde de insanlık succedil;u sayılan işkencenin kaldırılması, insanlık ıccedil;in çok önemli bir karardır.^[49]

Hizmetçi, kouml;le, huum;r, sanık, huum;kuum;mluum;, esir gibi statuum;suum; ne olursa olsun dini, dili, etnik kimliğine bakılmaksızın buum;tuum; n insanlar ıccedil;in işkence yasaktır. İşkence yasağı sadece insanlar ıccedil;in değil, hayvanlar da dahil buum;tuum;n varlık ıccedil;in geccedil;erli bir huum;kuum;mduum;r.^[50] Buguum;nde geccedil;erliliği devam eden devletler hukukundaki muum;tekabiliyet/karşılıklılık ilkesi, İslam hukukçularınca tarafın yaptığı işkence hususunda geccedil;erli sayılmamıştır. Bunun sahabeden başlayan örnekleri vardır. Mesela Amr b. el-Âs ile Şurahbil b. el-Hasene, Şam;^[51] daki bir savaş sırasında ölduum;r&uum;l;len bir patriğin/komutanın başını Akabe b. Âmir el-Cuum;henî ile Me&shydine;^[52] ye Halife Hz. Ebu Bekir;^[53] e golum;ndermişler, onun bunu hoş karşılamaması üzerine Akabe, duum;şmanın da kendilerine aynı şekilde davrandığını solum;yemiş, bunun üzerine Hz. Ebu Bekir: “Allah’ın Kitabı ile Hz. Muhammed (s.a.s.)^[54] in uygulaması varken Farslılarla Bizanslılar;^[55] örnek almak da neyin nesi?!”^[51] diye tepki östermiş ve askerleri uyarmıştır. İslam âlimleri, gerek ahiret saadetinin kazanılması, gerekse duum;nya hayatında insana yaraşan bir hayat ıccedil;inde yaşayabilmesi accedil;isinden birey ve toplumun sahip olması gereken ve buum;tuum;n dinlerin ortak noktasını oluşturduğunu ifade ettikleri beş temel değerden bahsederler. Şeriatın maksatları olarak formuum;le edilen ve bulunması, korunması zorunlu olan ve herhangi bir fark özetilmeksızın insanın sırf insan olma şerefiyle sahip olduğu bu vazgeccedil;ilmez değerler din, can, akıl, nesil ve malın muhafazası şeklinde belirlenmiştir.^[52] Herhangi bir ayırım olmaksızın bu esaslar buum;tuum;n insanlar ıccedil;in buum;tuum;n mekacirc;nlarda sabittir. Hz. Peygamber (s.a.s.), hac esnasında buum;tuum;n insanlara hitaben “insanların canlarının, mallarının, şeref ve namuslarının dokunulmaz olduğunu”^[56] bildirdikten sonra üç defa “sakin zulmetmeyin, sakın zulmetmeyin, sakın zulmetmeyin”^[57] şeklindeki uyarısıyla bu konuda ne kadar hassas olduğunu östermiş, orada bulunanları da bu talebini orada bulunmayanlara duyurmakla örevlendirmiştir.^[53] Buna golum;re bir toplumun en üst kurumunu oluşturan Devletin varlık sebebi de bu değerleri korumaktır. Meşruiyet ölccedil;üsuum; de bu değerlere ne ölccedil;üde sahip çiktıyla doğru orantılıdır. Mesela İslam ükesinde yaşayan gayrimuum;slim vatandaşların insan olma şerefinden kaynaklanan inanccedil;özguum;rluum;ğuum;, can guum;venliği, mal emniyeti, aklî değerlerinin korunması, namus-şeref ve haysiyetlerinin muhafazası gibi temel haklar, Muum;sluum;man devletin sorumluluğu altındadır.^[54] Gayrimuum;slim vatandaşların sırf farklı inanccedil;tan oldukları ıccedil;in zulme uğramaları durumunda Hz. Peygamber (s.a.s.), hesap guum;nuum;

geldiğinde bu haksızlığı yapanlardan bizzat kendisinin davacı olacağını belirtir: < Gayrimüslim> vatandaşlar konusunda dikkatli olun. Kim bir gayrimüslim> vatandaşa haksızlıkta bulunursa/zulüm yaparsa yahut onun hakkı olan şeyi kısar veya kısıtlarsa ya da ona gücünün üstünde bir yük yüklerse yahut da ona ait olan bir şeyi gönlü olmadığı hâIde alırsa, kıyamet günü öncelikle ben ondan davacı olacağım.</rdquo;>[55] Kur’an-ı Kerim, bu değerlere yönelik cezaları bizzat belirlemiş ve bunları oldukça tutmuştur.[56] Bu cezaların ağır oluşunun sebebi, bu değerleri saldırdıdan korumak ve bu niyette olanları caydırılmaktır.[57] İslam hukukunda insan onurunun bir gereği olarak bu insanlık değerlerine karşı yapılan saldırılarda sahibine meşru müdafaá hakkı tanınmış ve bu yolda yapılan savunma, hukuka uygunluk sebebi kabul edilmiş, saldırıyı engelleyemeyerek canı,[58] dini,[59] mali,[60] ailesi-ırzı uğruna[61] ölenler de şehitlikle müjdelenmiştir.[62] Şehitlik ise en şerefli rütbelerden birisidir.   İsl’ın iki temel kaynağı Kur’an ve Sünnette iffet, şeref ve haysiyetin dokunulmazlığı ilkesinin ihlali yüz kızartıcı, rencide edici, toplum içinde küçük düşürücü etkisi sebebiyle büyük günahlar içinde sayılmış, bu suçu işleyenlere hukuki müeyyideler öngörülmüştür. Tarihîsüreç içinde bu konunun en önemli örneği Hz. Aiese’ye atılan zina iftirasıdır. Kur’an-ı Kerim, bu olaya adı karışanların < hüsn-i zan” ve < aslî berâet” ilkelerini ihlal ettiklerini, onur kırcı bir suç ithamında bulunduklarını, bu sebeple de büyük günah işlediklerini belirtir. Hz. Aiese’nin iftiraya maruz kalmış iffetli, şerefli bir kadın olduğunu vurgulayarak onu temize çikerir.[63] Hz. Peygamber’in, helak edici yedi günahtan birisi olarak ifade ettiği namuslu bir kadına zina iftirasında bulunmanın[64] cezasını Kur’an-ı Kerim, 80 kırbaç şecline belirlemiş ve bir daha şahitliklerine itibar edilmeyeceği[65] hükmünü getirmiştir.[66] Hz. Âişe’ye iftirada bulunanların elebaşları da bu şekilde cezalandırılmıştır.[67] İslam hukukçuları Hz. Âdem ile Havva’nın şahsını dikkate alarak kendileri gibi çocuklarının da (tüm insanlar) hürriyet şerefine sahip oldukları ifade ederler. Buna göre hürriyet, insanın aslî statüsüdür, kölilik arızî bir durumdur.[68] Hürriyet ise şerefdir/onurdur.[69] Çok eski bir kurum olan kölilik, hukuki bir statüdür ve İsl’in oluşturduğu bir yapı değildir. Kaynağında Roma hukukunda yer alan borcunu ödeyemez hâle gelen yükümlün alacaklısının kölesi hâline gelmesi hükmü ile sürüp giden savaşlar vardır. Kölilik, insan onuruna yakışan bir statü olmadığı için İsl’anın kucağında bulduğu bu sorunla mücadele etmiştir. Ancak İsl’ gelmez, toplumsal ve psikolojik şartların getirdiği zorunluluklar sebebiyle ani ve radikal bir kararla köleliğin kaldırılmasını sağlayamazdı. Onun için de zamana yayılması (tedric) gerekiyordu. İsl’in tavrı da bu yönde olmuştur. Bu zorunluluktan dolayı İsl’, öncelikle onların durumunu düzelmiştir. Mesela Kur’an-ı Kerim, köle-cariye ve hizmetçilere iyi davranışmasını emretmiştir.[70] Hz. Peygamber (s.a.s.), onur kırcı olduğundan dolayı onlara < kölem, cariyem” şecline hitabı yasaklamış, bunun yerine < evladım, kızım”>[71] şeklinde hitap edilmesini istemiş, ilişkiler noktasında da kölilere iyi davranışmasını emretmiştir.[72] Diğer taraftan çesitli kefaretlerle ve sevap kazanma aracı oluuya da köleliğin kaldırılması için mücadele etmiştir. Bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.), efendi-köle sınıflaşmasına karşı dünya tarihinde eşsiz sayılabilcek bir örnek bir köle ve cariyanın çocuğu olan Üsâme b. Zeyd’i, bilgi ve becerisine güvendiği için 18 yaşlarındayken sahabiler ordusuna komutan tayin

etmiştir. Bunu tam olarak hazmedemeyen bazı kişilerin “büyük sahabilerin bulunduğu bir orduya, çocuk ya>a birisinin tayin edilmesini yadırgayıp ileri geri konuşmaları” üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.), onu, bu göreve layık olduğu için atadığını bildirmi>[73] Hürriyet, insanın onuru, doğuştan sahip olduğu aslî statüsü olduğu için bulunmuş olan çocuklar, aksi ispat edilinceye kadar hür sayılır. Hanefî fakih Kâsânî (ö. 587/1191), şunu söyledir: “Lakît, zahir-i hâle göre hürdür. Nitekim Hz. Ömer ve Hz. Ali efendilerimiz, lakîtin hür olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü Âdemoğlunda asıl olan hürriyettir. Bütün insanlar Âdem-Havva’nın çocuklarıdır. Her ikisi de hür idir. Hür anne-babadan doğan da hür olur. Kölilik ise arızî bir durumdur. Arızî olan ispat edilmedikçe, asıl olana göre hükmetmek esastır.”[74] Ahlaki olarak iyi niyet, hüsn-i zan, önyargıdan uzak zihinsel ortam, hukuki açidan ise aslî berâet, insanın onurlu varlık oluşunun tabii sonucudur. İslam inancında insan, Hristiyan inancında olduğu gibi aslî günah yüküyle doğmaz,[75] onurlu şekilde aslî beraet sıfatıyla tertemiz olarak dünyaya gelir ve günlük hayatı hep bu ilkeden hareket edilir. Bunun İslam hukukuna yansımıası, “Berâet-i zimmet asıldır” (Mecelle, md. 8) kuralıyla olmuştur. Âdem ile Havva’nın yasak meyeden yemelerinin günahının aslî günah (peccatum originis) inancıyla nesline yüklenmesi, her çocuğun bu günahın yükü ve kiriyle onuru zedelenmiş olarak dünyaya gelmesi sonucunu doğuracaktır. İnsanın kendisinin işlemenediği bir günahla suçlanmış şekilde dünyaya gelmesi, onun onuru ile ba>daşır bir durum değildir. Vafizle bu günahtan temizlenmenin ne kadar onur sağlayabileceği ise tartışılması gereken bir husustur. İslam hukukuna göre insan olmak, masumiyet için bir karinedir. Bir kimsenin suçu ispat edilinceye kadar suçsuzluğu, borcu ispat edilinceye kadar borçsuzluğu, köleliği ispat edilinceye kadar hürriyeti esastır. Aksini iddia eden delil getirmekle yükümlüdür. Mecelle, “Sıfat-ı ârızada aslolan ademdir” (md. 9) kuralıyla ispat yükünü borç, suç gibi sonradan kazanılan (arızî) sıfatların varlığını iddia eden kişi için öngörmüştür. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in: “Delil ile ispat iddia sahibine, yemin ise davaliya düşer” hadisi[76] Mecelle’nin 76. maddesine evrensel bir kural olarak: “Beyyine müdede‘î için ve yemin münkir üzerinedir” şeklinde yansımış, Mecelle 77. maddesiyle de bunun sebebini şöyle açiklamıştır: “Beyyine hilâf-ı zâhiri isbât için ve yemîn aslı ibkâ içindir.” Beyyine (delil), görünen tertemiz hâlin aksını ispat için, yemin mevcut temiz hâlin devamını temin içindir. İslam inancına göre insan tertemiz doğduğu ve ilke olarak o hâli de hayatı boyu kalıcı olduğundan, iddia sahibinden delil, bu görüntünün aksını ispat için istenir. Davacının iddiasını ispat edemediği hâllerde ise davalının suçsuz, borçsuz olduğuna dair yemini, o temiz hâlin devam ettiğini gösterir. İslam inancında aslî günah olmayışının hukuka yansımاسının en temel ilkelerinden birisi de suç ve cezada şahsılık ilkesidir. Bu İslam hukukunun dünya hukuk düşüncesine bir armağanıdır.[77] İslam hukukçularının, insan onurunu merkeze alan çeşitli içtihatları vardır. Bunlardan birisi şudur. İnsan, onurlu bir varlık oluşuna bağlı olarak fikhî açidan inanç (mümin veya kafir) ve aidiyet ayırmı olmaksızın ölüsü ve dirisiyle tâhirdir (temizdir), necis değildir. Temiz olmakla onurlu olmak birbirlerinin zorunlu sonucudur.[78] Bundan doğan bazı hükümeler vardır. Mesela mümin veya kafir olduğuna bakılmaksızın insanın artığı temizdir,[79]

sütü temizdir. Kafir bir kadın süt anne olarak tutulabilir.[\[80\]](#) İslam aile hukukunun önemli hükümlerinden birisi de rüşvet suçunun rencide edici özelliği sebebiyle evlilik akdinde denkliğe etkisidir. İslam hukukçuları, rüşvet alan bir yetkilinin bürokratik statüsü ve alanındaki mevkii ne kadar yüksek olursa olsun, toplumdaki imajı ne kadar güçlü bulunursa bulunsun, evlenmek istediği ahlaki kemale sahip (saliha) kızı denk görmemişlerdir. İslam hukukçuları, hayat tarzı itibariyle dini değerlere bağlılık ve ahlaki olgunluğa ulaşma şerefini, adaletin, dürüstüğün bulunmadığı diğer mevkilere üstün tutmuşlardır.[\[81\]](#) Kur’an-ı Kerim, ihtiyaçç sahibi insanlara yardımda onur kırcı davranışsı ısrarlı bir şekilde yasaklamıştır. Bu bağlamda, yaptığı yardımı başa kakıp (menn) incitici tutum sergilemeyi, [\[82\]](#) kötü, kıymetsiz, kalitesiz mallardan seçerek vermeyi[\[83\]](#) yasaklamakta, aleni yerine gizli vermenin daha hayırlı olduğunu belirtmekte,[\[84\]](#) yardımda din, etnik köken gibi herhangi bir aidiyetin esas alınmasını yasaklamakta,[\[85\]](#) ihtiyaçç sahibi oldukları hâde onurlu duruşlarından, şerefine düşkünlüklerinden isteyemeyenlerin aranıp bulunmasını[\[86\]](#) talep etmekte, yardımın sırf Allah rızası için yapılmasını[\[87\]](#) ve bir teşekkürür bile olsa karşılık beklenmemesini[\[88\]](#) istemektedir. İslam hukukçuları, bu ayetleri ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in, verdiğiyle karşı tarafı minnet altında bırakarak onur kırcı tavır takınanlarla Allah’ın kıyamet günü konuşturmayıcağını ve onları muhatap almayacağını belirttiği[\[89\]](#) hadisini esas alarak, verdiğiyle karşı tarafın onurunu zedelemenin haram olduğu sonucuna ulaşmışlardır.[\[90\]](#) Ayet ve hadislerde yapılan yardımla karşı tarafın onurunu kırmak “menn” kelimesiyle ifade edilmiştir. Fukaha bu kelimenin, kendisini ihsan eden ve bahşeden konumunda görmek anlamına geldiğini belirttikten sonra bunun günlük hayattaki yansımalarını da şöyle sıralamışlardır: Sağda-solda verdiğiin lafını etmek, yardımda bulunduğu kişiyi ifşa etmek, yardımına karşılık teşekkürür beklemek, dua beklemek, hizmet beklemek, saygı-hürmet beklemek, kendisinden destek beklemek, mecliste kendisine öncelik vermesini, kendisini öne geçirmesini beklemek, işlerinin takibini beklemek.[\[91\]](#) Kur’an-ı Kerim’in, ihtiyaçç sahiplerine yapılacak yardımın onur kırcı bir özellik arzetmemesi ve bunun için de gizli yapılmasını tavsiye etmesi, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in yaptığı yardımları sağ elinin verdiği sol eli görmeyecek kadar gizlice yapanlara Allah’ın kıyamet gününde özel muamelede bulunacağını bildiren hadisinden[\[92\]](#) hareketle fukaha, yardımın gizli yapılmasının daha faziletli olduğu sonucuna ulaşmıştır.[\[93\]](#) Fakirin onurunu kırmama ilkesinin toplumsal hayatı en güzel yansımıası, Osmanlı kültüründe zimem defterleri ve sadaka taşları gibi iki önemli uygulama öneği ile tarihin altın sayfalarında yerini almıştır. Zimem defterleri, veresiye defterleri demektir. Ramazan ayında zenginler tebdil-i kıyafet yaparak bakkal, manav gibi alış-veriş dükkanlarından veresiye alış-veriş yapıp borcunu hesabına yazdırın fakirlerin veresiye defterindeki hesaplarına bakarlar ve onların borçlarını ödeyerek defterden sildirirler, “Allâh kabul etsin” diyerek çekip giderlerdi. Böyelce ne fakir borcunu ödelen zengini tanır ve bilir, ne de zengin borcunu ödediği fakiri tanır ve bilirdi. Sadaka taşları da Osmanlı zerafetinin bir simgesidir. Mahallelerin belli yerlerine yerleştirilen sadaka taşları, içine para konulabilecek şekilde oyukları bulunan taşlardan oluşmakta olup, zekat yükümlüsü ya da infakta bulunmak isteyen zengin, parasını getirir, bu oyuklara yerleştirir, fakir gelir, ihtiyacı kadarını alır giderdi. Böyelce ihtiyacı olup da birisinden isteyemeyen insanlar buradan yararlanırlardı.[\[94\]](#) Sonuç İslam hukukunun iki ana kaynağı Kur’an-ı Kerim ile onun beşer formundaki ifadesi konumunda bulunan Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Sünneti ve bu iki kaynak doğrultusunda geliştirilen fıkîhükümler, İslam açisinden insan onuruna verilen değeri ortaya koymaktadır. Tarihî süreç içinde

Man toplumlarda bu ynde oluşan krel formlar, diğer toplumlara gre daha olumlu bir glnnt verirken, bu gndnyasında konu ile ilgili arayışlara da accedilimlar sağlayacak zenginlige sahiptir. Özellikle insanın şerefini Âdemiyet’ten aldığı, btnn insanların Âdem-Havvâ’nn &ccedilocukları olarak kardeşliği, aslî berâat ilkesinin bir hukuk ilkesi olarak benimsenmesi, her insanın kendisine özgü yaratılışı itibariyle biricikliği, irade sahibi bir varlık oluşu, kainatın emrine amade kılınışı, aracısız olarak doğrudan Rabbi ile iletişime ge&ccedilebilmesi, insanın onurlu bir varlık oluşunu glsteren verilerdir. Bundan ötesi, insanın Allah’in bahsettiği bu onuru koruması, fitrat değerlerine uygun davranışması, diğer insanların da bu onuru koruduğu srece ona saygılı davranışasıdır.

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı / Konya [1] İsrâ’ (17), 70. [2] Ahmed b. Hanbel, V, 411; Taberânî, el-Kebîr (nşr. Hamdi es-Selefî), Musul 1404/1983, XVIII, 12; a.mlf., el-Evsat, Kahire 1415, V, 86; Beyhakî, Şu‘abü’l-îmân, Riyad 1423/2003, VII, 132; Heysemî, Mecmau’z-zevâid, Beirut 1412, III, 586, 595; VIII, 160. [3] A‘râf (7), 11; Hicr (15), 28-44; Sa‘d (38), 71-88. [4] Bakara (2), 30; En‘âm (6), 165; Yunus (10), 73; Neml (27), 62; Fâtır (35), 39; Sa‘d (38), 26. [5] Râgib, el-Müfredât, “h.l.f.” md. [6] Bakara (2), 29; İbrahim (14), 32; Nahl (16), 14; Hacc (22), 65; Lokman (31), 20; Câsiye (45), 13. [7] Mâlik, “Cenâiz”, 45; Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 60; İbn Mâce, “Cenâiz”, 63; Ahmed b. Hanbel, VI, 58, 100, 105. [8] Kâsânî, Bedâi‘u’s-sanâi‘, Kahire 1327-28/1910, I, 300. [9] İbn Hisâm, es-Siretü’n-Nebeviyye, Kahire 1415/1994, II, 557; M. Hamidullah, Hz. Peygamber’in Savaşları (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1981, s.90. [10] Kiyâme (75), 4. [11] A‘râf (7), 179; Furkân (25), 44; Câsiye (45), 23; Tîn (95), 4-6. [12] A‘râf (7), 176; Kehf (18), 28; Tâhâ (20), 16; Furkân (25), 43; Kasas (28), 50; Câsiye (45), 23. [13] Taberânî, el-Kebîr, III, 131; Heysemî, VIII, 344. [14] İsrâ’ (17), 21; Zuhur (43), 32. [15] Müslim, “Zekât”, 103. [16] Ebû Dâvûd, “Büyû‘”, 77; Nesâî, “Büyû‘”, 1; İbn Mâce, “Ticârât”, 1, 64; Dârimî, “Büyû‘”, 6. [17] İsrâ’ (17), 70. [18] Buhârî, “Müsâkât”, 13, “Zekât”, 50, “Büyû‘”, 15; Müslim, “Zekât”, 107; İbn Mâce, “Zekât”, 25. [19] Ebû Dâvûd, “Zekât”, 26; İbn Mâce, “Ticârât”, 25. [20] Serahsî, XXX, 245. [21] Serahsî, XXX, 271. [22] İbn Mâce, “Zekât”, 26; Ahmed b. Hanbel, I, 441. [23] Serahsî, XXX, 245. [24] Mâlik, el-Muvatta’ (Rivâyetü M. b. el-Hasen, nşr. T. en-Nedvî), Dımaşk 1413/1991, II, 150; Dârekutnî, es-Sünén, Beirut 1386/1966, II, 152-153; Beyhakî, es-Sünénü’l-kübrâ (nşr. M. A. Ata), Mekke 1414/1994, IV, 175. [25] Hucurât (49)13. [26] Beyhakî, Şu‘abü’l-îmân, Bombay 1423/2003, VII, 130. [27] Buhârî, “Salât”, 72, “Cenâiz”, 5, 55, 66; Müslim, “Cenâiz”, 71; Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 43, 76; İbn Mâce, “Cenâiz”, 31, 32. [28] Bezzâr, el-Müsned, nr. 6947;

Ebû Ya‘lâ; el-Müsned, Dımaşk 1404/1984, VI, 65, 106, 194; Taberânî, el-Evsat, V, 356; a.mlf., el-Kebîr, X, 86; Kudâî; Müsnedü’ş-Sıhâb (nşr. Hamdi es-Selefî) Beyrut 1407/1986, II, 255.

[29] Nisâ’ (4), 1. [30] Serahsî, Şerhu’s-Siyeri’l-kebîr, Beyrut 1417/1997, I, 70; a.mlf., el-Mebsût, X, 92; İbn Âbidîn, Reddü’l-muhtâr, Kahire 1272-1324, II, 67; V, 420; Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye, DİA, XVIII, İstanbul 1998, s. 298. [31] Serahsî, Şerhu’s-Siyeri’l-kebîr, I, 70; IV, 76; a.mlf., el-Mebsût, X, 92. [32] Ebû Ubeyd, el-Emvâl, Beyrut 1406/1986, s. 605. [33] Buhârî, “Salât”, 76, 82, “Husûmât”, 7, 8, “Megâzî”, 70; Müslim, “Cihâd”, 59-60; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 114; Nesâî, “Mesâcid”, 20; Serahsî, Şerhu’s-Siyeri’l-kebîr, IV, 182; a.mlf., el-Mebsût, X, 25; İbn Âbidîn, III, 229; Asri Çubukcu, “Sümâme b. Üsâ”, DİA, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 131-132.

[34] Bakara (2), 109, 191, 193, 217; Nisâ’ (4), 75; Enfâl (8), 72. [35] Bk. Muhammed Hamidullah, “Hilfü’l-fudûl”, DİA, XVIII, İstanbul 1988, s. 31-32. [36] Ahmed b. Hanbel, I, 190, 317. [37] Hucurât (49), 9. [38] Kehf (18), 29; Fussilet (41), 40; İnsan (76), 3. [39] bk. Bakara (2), 256; Yunus (10), 99; Nahl (16), 125; Kâfirûn (109), 6; ayrıca bk. Tâhâ (20), 24-44. [40] Neml (27), 20-44. [41] Ahmet Özel, İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri, Ankara 1996, s. 68-69. [42] Bk. Ahmet Özel, s. 62, 68-69. [43] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, Haydarâbâd 1288/1968, IX, 423; Ahmed b. Hanbel, IV, 172-173; Taberânî, el-Kebîr, XXII, 272.

[44] Taberânî, el-Kebîr, III, 218; Zeyla‘î, Nasbu’r-râye (nşr. M. Avvâme), Beyrut 1418/1997, III, 120; Heysemî, VI, 376. [45] Müslim, “Cihâd”, 2; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 82; Tirmizî, “Siyer”, 48, “Cihâd”, 14. [46] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 172, 173. [47] Taberânî, el-Mu‘cemü’l-kebîr, III, 218. [48] Vâkıdî, el-Megâzî, Beyrut 1966, I, 107; İbn Ebî Şeybe, XIV, 387; Beyhakî, XIV, 387.

[49] Buhârî, “Mezâlim”, 30, “Zebâih”, 25, “Megâzî”, 36; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 110. [50] İbn Mâce, “Zebâih”, 10. [51] Tahâvî, Şerhu müşkili’l-âsâr (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1415/1994, VII, 404-405; Beyhakî es-Sünenü’l-kübrâ, IX, 132; İbnü’l-Mulakkın, el-Bedru’l-münîr, Riyad 1425/2004, IX, 104. [52] Cüveynî, el-Burhân (nşr. A. ed-Dîb), Devha 1399, II, 923-964; Şâtibî, el-Muvâfakât (nşr. A. Dırâz), Kahire, ts. (el-Mektebetü’t-Ticâriyyetü’l-kübrâ), IV, 27-32; İ. Kâfi Dönmez, “Maslahat”, DİA, XXVIII, Ankara 2003, s. 82. [53] Ahmed b. Hanbel, V, 72. [54] Bu konuda bk. Saffet Köse, İslam Hukuku Açisinden Din ve Vicdan Özgürlüğü, İstanbul 2003, tür. yer. [55] Ebû Dâvûd, “İmârât”, 31-33. [56] Bakara (2), 178, 179; Mâide (5), 33, 34, 38, 45; Nûr (24), 2, 4. [57] Serahsî, el-Mebsût, Kahire 1321-24, X, 110. [58] Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 29; Tirmizî, “Diyât”, 21; İbn Mâce, “Hudûd”, 21.

[59] Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 29; Tirmizî, “Diyât”, 21. [60] Buhârî, “Mezâlim”, 33;

Muuml;slim, “&lcirc;mân”, 226; Nesâî, “Tahrîm”, 22-24. [61] Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 29; Tirmizî, “Diyât”, 21. [62] Nesâî, “Tahrîm”, 23. [63] Nûr (24), 12, 16, 23. [64] Buhârî, “Hudûd”, 44-45; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 34. [65] Doktrinde yorum farklılıkların vardır. [66] Nûr (24), 4. [67] Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 34; Ahmed b. Hanbel, VI, 34, 35. [68] Serahsî, XVI, 158; Kâsânî, VI, 126, 270; İbn Mâze, el-Muhîtu’l-burhânî, Beyrut 1424/2004, V, 425; IX, 224. [69] Serahsî, VIII, 6, 10, 51; XIX, 96; Kâsânî, II, 238; IV, 138, 155, 160; VI, 129. [70] Nisâ’ (4), 36. [71] Ahmed b. Hanbel, el-Muuml;sned, II, 444. [72] Bk. Buhârî, “&lcirc;mân”, 22, “Edeb”, 44 / “Itk”, 18, “Et‘ime”, 55; Müslim, “Eymân”, 40 / 42; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 124 / “Et‘ime”, 50. [73] İbn Sa‘d, et-Tabakâtü’l-kübrâ (nşr. İhsan Abbâs), Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 190. [74] Bedâi‘u’s-sanâi‘, VI, 197-198. [75] Bakara (2), 134, 141. [76] Buhârî, “Rehin”, 6; Tirmizî, “Ahkâm”, 12; İbn Mâce, “Ahkâm”, 7. [77] En‘âm (6), 164; İsrâ’ (17), 15; Fâtır (35), 18; Zümer (39), 7; Necm (53), 38. [78] Mâverdî, el-Hâvi’l-kebîr, Beyrut 1414/1994, III, 8; Muhammed Uleyyiş, Minehu’l-Celîl, Beyrut 1409/1989, I, 50; Zekeriyya el-Ensârî, Esne’l-metâlib, Beyrut 1422/2000, I, 10; Behûtî, Keşşâfü’l-kınâ‘, Mekke, 1994, I, 193. [79] Serahsî, I, 47; Alaüddîn es-Semerkandî, Tuhfetü’l-fukahâ’, Beyrut 1405/1984, I, 53. [80] Serahsî, XV, 127. [81] İbn Âbidîn, Reddü’l-muhtâr, II, 322. [82] Bakara (2), 262-264. [83] Bakara (2), 267. [84] Bakara (2), 271. [85] Bakara (2), 272. [86] Bakara (2), 273. [87] Bakara (2), 272. [88] İnsan (76), 8-9. [89] Müslim, “&lcirc;mân”, 171; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 25; Tirmizî, “Büyû‘”, 5; İbn Mâce, “Ticârât”, 30. [90] Ebû Bekir Osman ed-Dimyâtî el-Bekrî, Hâşiyetü: İ‘âneti’t-tâlibîn, Beyrut 1415/1995, II, 353. [91] Ebû Bekir Osman ed-Dimyâtî el-Bekrî, II, 353. [92] Buhârî, “Ezân”, 16, “Zekât”, 13, 16, “Hudûd”, 19; Müslim, “Zekât”, 91; Tirmizî, “Zühd”, 53. [93] Ebû Bekir Osman ed-Dimyâtî el-Bekrî, II, 350. [94] A. SüheyliÜnver, “Sadaka Taşları”, Hayat Tarih Mecmuası, sy. 11/35 (yıl:3, cilt:2), Aralık 1967, İstanbul, s. 12-13; Hasan Özönder, “Türk Mahallelerinde Sadaka Taşlarının Yeri ve Önemi”, Uluslar Arası IV. Türk Kültürü Kongresi, Bildiriler, Ankara 1997, c. II; Nidayi Sevim, Medeniyetimizde Toplumsal Dayanışma ve Sadaka Taşları, İstanbul 2009; Mustafa Armağan, Geri Gel Ey Osmanlı, İstanbul 2007, s. 272.